

УДК 377.36:33](477.43-21)(091)

DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1351/2023-2-3>

Комарницька Людмила Миколаївна

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри професійної та спеціальної освіти
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
kob-@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-6742-8314

Scopus ID: 58564298300

Web of Science Researcher ID: ABG-3996-2020

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ ПЛАНОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ТЕХНІКУМ-ІНТЕРНАТ: ПЕРШІ КРОКИ ДІЯЛЬНОСТІ (1970-ТІ РР.)

Вступ. Нині одним із пріоритетних напрямів політики нашої держави є створення інклюзивного освітнього середовища. Як і в більшості країн світу, в Україні концепція інклюзивної освіти застосовується, як правило, до людей з інвалідністю, яких налічувалося більше 3 млн. Актуальність зазначеної проблеми зумовлена тенденцією до зростання кількості молодих людей та дітей, які потребують спеціальної освіти, яка би сприяла їхній соціальній адаптації та інтеграції в активне суспільне життя. Останні роки позначені значними змінами у системі інклюзивної освіти.

Перші кроки постало у 1971 р. Кам'янець-Подільського планово-економічного технікуму-інтернату відбувалися в умовах відсутності належно обладнаних навчальних приміщень, їдальні, гуртожитку, що змусило дирекцію відтермінувати навчання. Керівництву довелося вирішувати надскладне завдання формування кваліфікованого педагогічного колективу, навчально-допоміжного персоналу, налагодження чіткої роботи структурних підрозділів, створення відповідної матеріально-технічної бази. Роки становлення закладу були дуже складними. Все ж, незважаючи на труднощі, вдалося забезпечити достатній рівень навчально-виховної роботи, впровадити у практику досягнення педагогічної науки і передового педагогічного досвіду, заохотити викладачів, насамперед молодих, підвищувати свій методичний і теоретичний рівень. Зверталася увага на формування викладацького складу кадрами, які мали значний виробничий досвід роботи, що, своєю чергою, забезпечувало реалізацію принципу поєднання на заняттях теорії та практики, навчання учнів на реальних прикладах з професійної діяльності викладачів.

Мета статті – на основі наукового аналізу конкретного історичного матеріалу комплексно і всебічно дослідити період історичного шляху, зокрема 1970-ті роки, тобто перше десятиліття від створення Кам'янець-Подільського планово-економічного технікуму-інтернату.

Результати досліджень доводять актуальність інформації для дослідників історії освіти Подільського краю, викладачів і студентів ЗВО у науково-дослідній і виховній роботі.

Ключові слова: *технікум, інтернат, освіта, спеціальність, люди з інвалідністю.*

Komaritska Liudmyla Mykolaivna

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor of the Department of Professional and Special Education,

Educational and Rehabilitation Institution of Higher Education

“Kamianets-Podilskyi State Institute”

KAMYANETS-PODILSKYI BOARDING SCHOOL OF PLANNING AND ECONOMICS: FIRST STEPS OF ACTIVITY (1970S)

Introduction. Today, one of the priority areas of our state's policy is the creation of an inclusive educational environment. As in most countries of the world, in Ukraine, the concept of inclusive education is applied, as a rule, to people with disabilities, of whom there were more than 3 million. The relevance of the mentioned problem is due to the tendency to increase the number of young people and children who need special education, which would contribute to their social adaptation and integration into active social life. Recent years have been marked by significant changes in the system of inclusive education.

The first steps of the Kamianets-Podilskyi Planning and Economic Technical Boarding School, which was established in 1971, took place in the absence of properly equipped educational premises, a dining hall, and a dormitory, which forced the directorate to postpone studies. The management had to solve the extremely difficult task of forming a qualified teaching staff, educational and support staff, establishing a clear work of structural divisions, creating an appropriate material and technical base. The years of establishment of the institution were very difficult. Nevertheless, despite the difficulties, it was possible to ensure a sufficient level of educational work, to put into practice the achievements of pedagogical science and advanced pedagogical experience, to encourage teachers, especially young ones, to raise their methodological and theoretical level. Attention was paid to the formation of the teaching staff with personnel who had significant industrial work experience, which, in turn, ensured the implementation of the principle of combining theory and practice in classes, teaching students based on real examples from the professional activities of teachers.

The purpose of the article is on the basis of a scientific analysis of specific historical material comprehensively investigate the period of the historical path, in particular the 1970s, that is, the first decade after the establishment of the Kamianets-Podilskyi Planning and Economic Boarding School.

The research results prove the relevance of the information for researchers of the history of education of the Podilsk region, teachers and students of higher education institutions in research and educational work.

Key words: *technical school, boarding school, education, specialty, people with disabilities.*

Медико-педагогічна, професійна та соціальна реабілітація осіб з інвалідністю є складовою частиною спеціальної освіти. Нині у нашій державі функціонують спеціальні заклади освіти (дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, фахової передвищої, вищої освіти), які забезпечують рівні права та можливості осіб з інвалідністю у здобутті певного рівня освіти. Діяльність цих закладів освіти базується насамперед на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення її до освітнього процесу. В пріоритетах спеціальних закладів професійно-технічної, фахової передвищої, вищої освіти – професійне навчання молодих людей з інвалідністю, яке, з одного боку, сприяє їхньому самозабезпеченню та матеріальній незалежності, з іншого – є потужним засобом самоствердження особистості. Один з таких закладів постав на початку 70-х рр. минулого століття на теренах Поділля у славному історичному місті Кам'янець-Подільський.

4 червня 1971 р. відповідно до наказу Міністерства соціального забезпечення УРСР за № 56 було започатковано Кам'янець-Подільський планово-економічний технікум-інтернат (нині – Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут») [1, с. 278]. Одним з ініціаторів створення цього закладу освіти став двічі Герой Радянського Союзу, генерал-майор, командир Чернігівсько-Волинського партизанського з'єднання О. Федоров, який з травня 1957 р. по квітень 1979 р. очолював Міністерство соціального забезпечення УРСР. Кам'янець-Подільський планово-економічний технікум-інтернат до 2012 року перебував у підпорядкуванні цього міністерства. Технікум мав здійснювати підготовку молодших спеціалістів економічного профілю для промислового і сільськогосподарського виробництва України з числа молодих людей з інвалідністю.

Відсутність належно обладнаних навчальних приміщень, їдальні, гуртожитку змусили відтермінувати навчання. Безпосередню освітню роботу заклад розпочав 1 жовтня 1971 р. У міськрайонній газеті «Прапор Жовтня» з цього приводу кореспондент В. Кримський зазначав: «Вчора у нашому місті відкрилися двері ще одного середнього спеціального учбового закладу – планово-економічного технікуму, який готуватиме спеціалістів для промислового і сільськогосподарського виробництва. В технікумі на I курсі навчається 110 учнів. Це – діти робітників, колгоспників, службовців нашої області та багатьох інших областей України. Новий учбовий заклад і всі його учні знаходяться на повному державному утриманні. Тепер у місті два інститути, загально-технічний факультет та 10 технікумів і училищ. В них навчається близько 10 тисяч студентів і учнів» [2, с. 1]. 11 жовтня відбулося перше засідання педагогічної ради, учасниками якого були В. Іустінов, В. Мрачковський, Р. Олійник, А. Волкова, С. Латішева, Л. Вольська, Ю. Чайковська, О. Цибульська, Л. Кирилук, Г. Зубар, А. Шаповалов, Е. Житомирська,

Л. Криничанська, В. Лобова, М. Кіт, Ю. Повержук. Секретарем ради вибрали Л. Кирилук. На цьому засіданні, окрім виборів секретаря, розглянуто низку інших питань: «Завдання педколективу на новий навчальний рік», «Обговорення і затвердження заходів з виконання рішень XXIV з'їзду КПРС і XXIV з'їзду КПУ», «Розгляд і затвердження правил внутрішнього розпорядку технікуму», «Затвердження планів політико-виховної, культурно-масової і спортивної роботи на I семестр 1971–72 навчального року» [3, арк. 1].

Першим директором технікуму призначено В. Іустінова. Василь Петрович, який здобував освіту в Одеському військовому піхотному училищі і на історичному факультеті Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту, проходив військову службу у містах Бікін і Хабаровськ, що на Далекому Сході, а після виходу у відставку (у зв'язку з хворобою) працював учителем історії у середніх школах сіл Студениця і Китайгород, директором школи у с. Калачківці, викладачем історії Кам'янець-Подільського військово-інженерного інституту. У 1971 р. Кам'янець-Подільський міськом КП(б)У доручив йому керувати новоствореним у місті над Смотричем технікумом-інтернатом.

Перед директором постали завдання – сформувати педагогічний колектив, навчально-допоміжний персонал, налагодити чітку роботу структурних підрозділів закладу освіти, створити відповідну матеріально-технічну базу. Керівник технікуму отримував всебічну підтримку і допомогу з боку міської влади, насамперед з боку начальника міського відділу соціального забезпечення Ф. Павленка, який доклав чимало зусиль для введення в експлуатацію навчального корпусу, становлення закладу у перші роки його діяльності.

Головним колегіальним органом технікуму була педагогічна рада. Її робота була спрямована на підвищення рівня навчально-виховної роботи в закладі освіти, впровадження в практику досягнень педагогічної науки і передового педагогічного досвіду, підвищення ділової кваліфікації викладачів. Як правило, рада проводила засідання не рідше одного разу на місяць. У 1972–1973 н.р. на засіданні педради розглядалися такі питання: завдання педагогічного колективу на новий навчальний рік; результати навчально-виховної роботи; звіти голів циклових комісій і завідувачів кабінетів, вихователів; стан викладання і рівень знань з математики та фізики; стан викладання і рівень знань учнів зі спеціальних дисциплін. Перед кожним засіданням ради секретар інформував членів ради про виконання рішень попередніх засідань, що стимулювало реалізацію рішень педагогічних рад. Подібні питання розглядали і в наступні роки. Так, у 1973–1974 н.р. учасники засідань заслухали і обговорили питання результатів навчально-виховної роботи за минулий рік і завдання педагогічного колективу на новий навчальний рік, результати успішності учнів окремих академічних груп, методики викладання і рівня знань учнів із загальноосвітніх та спеціальних дисциплін, допо-

віді викладачів про проведення уроків методом проблемного і програмного навчання, доповіді з обміну досвідом з підготовки до уроків та інші питання навчального, виховного, організаційного характеру. У 1976–1977 н.р. відбулося 17 засідань, у 1982–1983 н.р. – 11 і т.д. [4, арк. 22].

У технікумі працювали також методична рада і методичне об'єднання класних керівників, на засіданні яких активно обговорювали ефективні методи та прийоми навчання молодих людей з інвалідністю. Їхня робота була спрямована також на організацію самостійної роботи учнів на уроці і в позаурочний час, вироблення у них навичок самостійного вивчення навчального матеріалу, нахилів до пошуку, працелюбності, розвитку логічного мислення. Всі викладачі трудилися у складі циклових комісій. У звіті за 1971–1972 н.р. зазначалося, що у технікумі працювали дві комісії. Ефективнішою та продуктивнішою була робота фізико-математичної комісії, дещо менш дієво працювала циклова комісія з гуманітарних наук. У наступному навчальному році у технікумі діяли три циклові комісії: суспільно-гуманітарних дисциплін, суспільно-економічних дисциплін, фізико-математичних дисциплін. Загальне організаційне і методичне керівництво предметними комісіями було покладено на заступника директора з навчальної роботи. У 1973–1974 н.р. циклові комісії змінили свої назви. Того року функціонували комісії загальноосвітніх і гуманітарних, фізико-математичних, економічних і спеціальних дисциплін. У 1976–1977 н.р. сталися чергові зміни. З-поміж усіх циклових комісій без змін працювала комісія фізико-математичних дисциплін. Вчергове сталися зміни у комісії, яка забезпечувала викладання загальноосвітніх дисциплін. Тепер вона мала назву суспільно-гуманітарних дисциплін. На базі комісії економічних і спеціальних дисциплін виникли дві комісії – спеціальних дисциплін бухгалтерського обліку і спеціальних дисциплін планування сільськогосподарського виробництва.

Поступово формувалася викладацький склад. У 1971–1972 н.р. сформовано перший педагогічний колектив. Того року працювали 13 викладачів, у тому числі два сумісники і один вихователь. Серед них – Валентин Мрачковський, Оксана Цибульська, Лілія Кирилук, Юзефа Парагайло, Людмила Криничанська, Валентина Лобова, Ася Волкова, Стелла Латишева, Людмила Вольська, Роза Олійник, Емілія Житомирська, Рита Грановська, Альфред Шаповалов [5, арк. 2]. У 1972–73 н.р. кількісний показник кадрового складу технікуму значно зріс. На той час заклад був повністю укомплектований штатом викладачів, який налічував 22 особи, у тому числі один викладач бухгалтерського обліку працював за сумісництвом. Прослідкуємо динаміку зміни чисельного складу викладачів. У 1973–1974 н.р. і в 1974–1975 н.р. у технікумі працювали 27 викладачів, у 1975–1976 н.р. – 25, у 1976–1977 н.р. – 24, у 1977–1978 н.р. – 24, у 1978 р. – 23, у 1980 р. – 23.

Усі викладачі мали відповідну вищу освіту і стаж роботи у середньому 5–10 років. У 1973–1974 н.р. у

технікумі працювали 5 осіб, які мали педагогічний стаж менше 5 років, 8 – від 5 до 10 років, 13 – від 10 до 25 років, 1 – понад 25 років [6, арк. 2–3]. У 1975–1976 н.р. працювали 5 викладачів, які мали педстаж до 5 років, у 1977–1978 н.р. – 2, а з 1978–1979 н.р. – жодного. Отже, кожний наступний рік – це зростання досвіду та професійного рівня викладачів.

Адміністрація технікуму у доборі педагогів для викладання спеціальних предметів однією з обов'язкових умов ставила наявність практичного стажу роботи безпосередньо на виробництві. Частина викладачів дійсно мали значний досвід роботи на виробництві, завдяки чому вони могли вміло поєднувати на заняттях теорію та практику і навчати учнів на реальних прикладах з професійної діяльності. Серед них – В. Кравчук, Н. Монастирська, С. Кравцова, І. Вовк, Р. Грановська [7, с. 5].

Кращими викладачами технікуму на початку 70-х рр. були викладачки математики А. Волкова і Ю. Чайковська, викладачка фізики Р. Олійник, викладачка хімії Л. Вольська, викладачки мови і літератури О. Цибульська, Є. Ілюшечкіна, викладачки іноземної мови Л. Кирилук і К. Іващенко, викладач політекономії С. Тищенко, викладачка економіки та організації сільськогосподарського виробництва Н. Монастирська, викладачка планування В. Лобова, викладачки спеціальних дисциплін Р. Грановська, С. Латишева, С. Кравцова, викладачка історії Я. Костишена, викладач економіки сільського господарства І. Вовк. Їхні уроки характеризувалися різноманітністю форм і методів навчання, широким застосуванням технічних засобів, засобів наочності, роздаткового матеріалу.

Членами трудового колективу, які також ефективно працювали задля зміцнення і розвитку технікуму, досягнення ним нових висот, були працівники навчально-допоміжних і господарських підрозділів. Так, у 1976–1977 н.р. у закладі загалом працював 81 працівник, у т.ч. директор, 2 заступники, 3 бухгалтери, 1 лікар, 5 медсестер, 2 вихователі, 13 санітарів, 54 інших працівники, у т.ч. викладачі. Стан здоров'я, перебіг хронічних захворювань, самопочуття молодих людей з інвалідністю насамперед залежали від ефективності роботи медичного персоналу. Вже у перші роки діяльності закладу було налагоджено роботу медичного пункту. Очолював роботу медпункту лікар Володимир Горбенко. До штату медичних сестер прийняті на роботу медсестри Ніна Латинська і Жанна Ткачук, а згодом колектив медсестер поповнився працівниками Майєю Крохмальник, Анною Яковлевою, Анною Хохловою, Людмилою Чистяковою [7, с. 13].

Одним із пріоритетних напрямів роботи технікуму було формування учнівського колективу. Згідно із положеннями Статуту технікуму, до закладу зараховували переважно громадяни УРСР віком від 16 до 40 років, які мали неповну середню освіту і були інвалідами другої чи третьої групи, подали до приймальної комісії відповідні документи вступника і витримали вступні екзамени. З 1971 р. зараховували учнів за двома спеціальностями «Планування на під-

приємствах сільськогосподарського виробництва» і «Планування на підприємствах побутового обслуговування населення». Того року план прийому становив 110 осіб, зарахували 113. У наступному році цей план дещо скоригували: у зв'язку із великим відсотком відсіву учнів (11 осіб не завершили навчання) за погодженням із профільним міністерством ухвалили зараховувати на навчання 115 осіб. У 1973 р. план недовиконали і зарахували на навчання 106 учнів, з яких жінки становили 78%; за національністю українців було 95, росіян – 8, євреїв – 3. Більшість абітурієнтів становили особи віком від 16 до 19 років, яких було 65%, старших за 20 років – 18%, старших 25 років – 17% [8, арк. 3–4].

З 1974 р. план прийому становив 120 осіб. З 1976 року учнів почали зараховувати за спеціальностями «Планування сільськогосподарського виробництва» і «Бухгалтерський облік на підприємствах побутового обслуговування населення».

Конкурс при вступі переважно був невисоким, що пояснювалося специфічним складом абітурієнтів, які представляли практично всі регіони радянської України. У звіті за 1976–1977 н.р. зверталася увага на те, що при вступі до закладу практично не було конкурсу. У 1976 р. конкурс становив 1,3 особи на місце, у 1977 і 1978 рр. – по 1,5; у 1979 р. – 1,0; у 1980 р. – 1,4.

Певна увага приділялася профорієнтаційній роботі. Питання формування учнівського контингенту регулярно розглядалося на засіданнях педагогічної ради і на партійних зборах. Щорічно до травня технікум розсилав в обласні відділи соціального забезпечення республіки оголошення про набір учнів. Оголошення про проведення набору учнів передавалися по республіканському радіо, а також розмішувалися на шпальтах загальносоюзних, республіканських, обласних і районних газет. Крім того, велася необхідна індивідуальна профорієнтаційна робота із випускниками спеціалізованих шкіл-інтернатів.

Серед першокурсників були особи, яким через незадовільний стан здоров'я було вкрай важко опанувати навчальний матеріал упродовж навчального року. Насамперед вина лежала на комісії з трудової експертизи, які часто необ'єктивно давали висновки щодо спроможності вступників навчатися, а згодом працювати за спеціальністю. Наприклад, Здолбунівський районний відділ соціального забезпечення у 1971 р. направив на навчання абітурієнтку М. Парету. Через часті головні болі, постійний психоз учениця, провчившись у технікумі півроку, змушена була внаслідок погіршення стану здоров'я залишити навчання. Невдовзі становище ускладнилося. У звіті за 1974–1975 н.р. зазначалося, що великим недоліком у вступній кампанії учнів було те, що обласні, міські і районні відділи соціального забезпечення самоусунулися і не направляли дітей з інвалідністю у технікум на навчання.

Роботі із «новоспеченими» першокурсниками приділяли особливу увагу. Одразу після завершення роботи приймальної комісії класні керівники та адміністрація ґрунтовно вивчали особові справи першокурсників, виявляли серед них так званих «важких»

учнів, схильних до порушень дисципліни і розробляли превентивні заходи правовиховного плану, спрямовані на попередження правопорушень серед неповнолітніх. Підтримувалися тісні зв'язки зі школами, школами-інтернатами, де раніше навчалися учні, консультувалися з колишніми вчителями і вихователями, підтримували тісні зв'язки з батьками.

Пріоритетним напрямом діяльності Кам'янець-Подільського планово-економічного технікуму була його навчальна робота. На початку своєї діяльності освітній процес у закладі проводився на основі навчального плану, затвердженого Міністерством вищої і середньої спеціальної освіти СРСР 17 травня 1965 р. Відповідно до цього плану формувалися навчальні програми. Мали місце труднощі у виконанні цих програм, оскільки в основі програм деяких дисциплін були старі навчальні плани, а отже, були суттєві розбіжності між навчальними годинами плану 1965 року та старих планів.

У 1974–1975 н.р. технікум перейшов на новий навчальний план, затверджений Міністерством вищої і середньої спеціальної освіти СРСР 10 серпня 1972 р. У зв'язку з цим потрібно було суттєво вдосконалювати і корегувати навчальні програми предметів. Окремі викладачі зверталися по методичну допомогу до закладів освіти вищого рівня. Так, у зв'язку з цим викладачі, які викладали математику, пройшли перепідготовку у Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті імені В.П. Затонського. Відрадно, що технікум виявився переважно готовим до нових викликів. Дисципліни були забезпечені програмами, навчально-обліковою документацією, навчальною і методичною літературою. Водночас виконання учнями практичних завдань зі спеціальних дисциплін проводилося неякісно. Основною причиною цього було те, що технікум не був забезпечений формами бухгалтерського обліку і статистичної звітності. Незважаючи на неодноразові прохання, Міністерство соціального забезпечення УРСР не поспішало вирішити питання про поділ учнів груп на підгрупи для проведення практичних занять зі спеціальних дисциплін. На ці недоліки зверталася увага у звітах упродовж декількох років.

Мала місце низка інших труднощів. До 1973–1974 н.р. заклад таки не отримав нових типових навчальних програм із окремих спеціальних дисциплін, централізовано не забезпечувався технікум класними журналами, журналами класного керівника, навчальними бланками зі спеціальностей та іншою документацією. Вперше те, що технікум був повністю забезпечений навчальними програмами, прозвучало лише у звіті за 1978 р. [9, арк. 5].

Починаючи з 1978 року з метою контролю за засвоєнням учнями програмного матеріалу у технікумі проводилася щомісячна атестація учнів. Група аналізу проводила підсумки атестації з наступним їх обговоренням на педагогічних радах і на виробничих нарадах. Регулярно проводилися директорські контрольні роботи.

Досвідчені педагоги давали відкриті заняття із застосування новітніх методів навчання. Ці уроки детально аналізували на засіданнях методичної ради. Завдяки такій освітній політиці здійснювався обмін

кращими педагогічними ідеями. Архівні документи підтверджують дані про організацію таких занять. Так, у 1972–1973 н.р. викладачі комісії фізико-математичного циклу провели 5 відкритих уроків. Наприклад, відкритий урок з математики за темою «Множення і піднесення в ступінь комплексного числа в тригонометричній формі» провела Ю. Чайковська, з фізики – Р. Олійник (тема «Теплова дія електричного струму і його застосування») [10, арк. 12].

Формувалася та поступово наповнювалася бібліотека. У перші роки її функціонування складно було забезпечити технікум літературою зі спеціальних дисциплін, зокрема з організації планування на підприємствах побутового обслуговування, економіки підприємств побутового обслуговування, технології підприємств побутового обслуговування, аналізу господарської діяльності, фінансування і кредитування, що, звісно, ускладнювало вивчення цих дисциплін. Технікум також не був забезпечений необхідною документацією для виконання практичних робіт, зокрема формами бухгалтерського обліку і звітності, формами для планування і економії тощо. Запити технікуму на адресу Міністерства сільського господарства УРСР і Міністерства побутового обслуговування ігнорували. Все ж, незважаючи на недоукомплектованість книжкового фонду, основними підручниками і навчальними посібниками учні були забезпечені. У зв'язку з обмеженістю приміщень у технікумі був відсутній читальний зал. У 1977–1978 н.р. зверталася увага, що навчально-методичної літератури вочевидь не вистачало. У середньому за рік на її придбання виділялося лише 800 карбованців. У звіті закладу за цей рік зазначалося, що заклад не отримував навчальну літературу централізованим шляхом, а «Книготорг» не мав необхідної фахової літератури. Тому необхідно було централізувати постачання технікуму навчальною літературою і навчально-методичною документацією через відповідні Міністерства, тобто Міністерство побутового обслуговування і Міністерство сільського господарства.

Мали місце випадки порушення трудової дисципліни: запізнення на уроки, погана поведінка на уроці, самовільний вихід у місто тощо. Ці випадки обговорювались на групових зібраннях, на засіданнях комітету комсомолу, висвітлювались у стінгазеті, радіогазеті. Крім того, окремі порушення навчальної дисципліни каралися адміністративними стягненнями.

У технікумі приділялася певна увага науково-дослідній і пошуковій роботі учнів. Основною формою наукової діяльності молоді була робота в наукових гуртках. У 1977–1978 н.р. працювали 8 предметних гуртків, у тому числі із загальноосвітніх дисциплін – 3, суспільних предметів – 2, спеціальних предметів – 3.

Одним із найбільш активних був фізичний гурток (керівниця гуртка Р. Олійник), у складі якого працювали дві секції – «Юний фотограф» і «Юний техник». Члени фотогуртка навчалися користуватися фотоапаратом, фотообладнанням, виготовляли фотографії, фотоальбоми, випускали фотогазету. Силами членів гуртка було виготовлено близько 300 фото для серії альбомів «Облікові машини», альбом «Три

роки однією сім'єю» поповнювався фотографіями з життя і діяльності учнівського колективу. Секція «Юний техник» готувала кінодемонстраторів груп, проводила вечори, присвячені Дню космонавтики. Активісти гуртка були постійними помічниками викладача фізики у ремонті приладів, виготовленні таблиць, підготовці та проведенні лабораторних робіт. На заняттях гуртка заслуховували реферати про науково-технічний прогрес у СРСР, учнів постійно знайомили з новинками науки і техніки (наприклад, у 1975–1976 н.р. у гуртку було 30 учнів, з якими провели 8 занять) [11, арк. 28].

Що стосується гуртожитку, то у 1972–1973 н.р. усі учні технікуму забезпечувалися гуртожитком. Вони проживали у 21 кімнаті, середня місткість яких становила 10–12 осіб. Загалом, у технікумі були створені необхідні умови для життя і навчання учнів. Кімнати в гуртожитку були повною мірою обладнані необхідним інвентарем і меблями, створені необхідні комуніальні умови – світло, тепло, вода [12, арк. 1].

З 1971–1972 н.р. у технікумі працювала їдальня на 160 місць. У 1972–1973 н.р. постало питання будівництва овочесховища і гаража для машини перевезення продуктів. У результаті проведеної у 1975 р. реконструкції їдальня розширена до 220 посадкових місць, що практично дозволяло організувати харчування учнів в одну зміну. Згідно з типовим проектом кухонні приміщення їдальні мали розширити з метою приготування їжі з напівфабрикатів. На той час місто не могло постачати в технікум напівфабрикати, тому приготування їжі відбувалося з харчових продуктів, для зберігання яких необхідні відповідні приміщення. У зв'язку з тим, що типовий проект не передбачав приміщення для зберігання продуктів і овочів, технікуму необхідні були кошти для будівництва й обладнання овочесховища і гаража для автомашин, які б їх довозили. Згодом їдальню розширили. З кінця 70-х рр. у звітах технікуму зазначалося, що вона мала 360 місць. Нам вдалося віднайти дані, що у 1978 р. учні отримували 4-разове харчування з розрахунку 1 крб. 12 коп. на кожного учня у день. У тому ж році для придбання м'якого і твердого інвентарю витратили 61790 крб. [13, арк. 30].

Упродовж 70–80-х рр. ХХ ст. технікум-інтернат, який постав у 1971 р., працював в умовах компартійного режиму, що, звісно, не могло не позначитися на його діяльності. Керівництво закладу проводило роботу щодо формування викладацького контингенту, ідеологічно прихильного до влади, у зв'язку з чим зверталася увага на ріст у їхньому середовищі партійного прошарку. Все ж відсоток викладачів-компартійців був невисоким і ніколи не досягав навіть 50%. Їх зобов'язували самостійно вивчати твори класиків марксизму-ленінізму, матеріали пленумів ЦК КПРС, партійних з'їздів. Звісно, серед пріоритетів було і покращення якості викладання, зростання досвіду та професійного рівня викладачів. Частина з них мали значний досвід роботи на виробництві, завдяки чому вони могли вміло поєднувати на заняттях теорію та практику і навчати учнів на реальних прикладах з професійної діяльності. Навчальна робота перебувала під домінуючим ідеологічним впливом правлячої партії, полі-

тика якої диктувалася необхідністю побудови ідеологічно спрямованого освітнього процесу. Через це особлива увага приділялася викладанню суспільно-політичних дисциплін, які визначалися як один із найважливіших шляхів ідейного виховання молоді. Особливий акцент робився на витриманість навчальних планів і програм у комуністичному дусі, наповнення їх необхідним змістом освітньої, методичної та виховної роботи. Водночас суттєвим недоліком планів була їхня нестабільність. У тогочасному тоталітарному суспільстві особлива увага зверталася на політехнічну підготовку учнів.

Значну роль у професійно-педагогічній підготовці майбутніх спеціалістів відігравала виробнича практика. Навчально-методична робота була спрямована на подальше поліпшення навчально-виховної роботи, на піднесення теоретичного рівня лекційних, практичних, семінарських і лабораторних занять, на допомогу молодим викладачам у підвищенні їхнього науково-методичного рівня. Значну увагу приділяли профорієнтаційній роботі, яка мала різні форми. Все ж, незважаючи на значні зусилля, пов'язані з проведенням цієї роботи, учнівські кон-

тингенти були нестабільними. Конкурс при вступі переважно був невисоким, що пояснювалося специфічним складом абітурієнтів, які представляли практично всі регіони радянської України. Серед вступників були особи, які мали, хоч і невеликий, досвід роботи на виробництві. Поступово збільшувалася кількість і поліпшувався контингент учнів. Частина з них через різні причини вибули з технікуму, так і не завершивши навчання.

У діяльності закладу у пріоритеті було формування комуністичної свідомості учнів, виховання у них основ марксистсько-ленінського світогляду. Значне місце в політико-виховній роботі посідали організація і проведення політінформацій та політгодин, лекцій, вечорів, зустрічей із знайомими людьми. Багато уваги приділяли військово-патріотичному й атеїстичному вихованню, протиалкогольній пропаганді, учні брали участь у соціалістичному змаганні і суботниках. Певну увагу приділяли естетичному вихованню, фізичній культурі і спорту.

Зміцнювалася навчально-матеріальна база закладу, яка включала аудиторії, навчальні лабораторії, кабінети, бібліотеку, гуртожиток, їдальню.

Список літератури:

1. Заболотна Т.В. Федоров Олексій Федорович. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наук. думка, 2013. Т. 10: Т–Я. С. 278.
2. Кримський В. Новий учбовий заклад. *Прапор Жовтня* – орган Кам'янець-Подільського міського і районного комітетів КП України, Кам'янець-Подільської міської і районної рад депутатів трудящих Хмельницької області. 1971. 2 жовтня. № 156 (4677). С. 1.
3. Держархів Хмельницької обл. Ф.Р. 6355. Оп. 1. Спр. 1.
4. Держархів Хмельницької обл. Ф.Р. 6355. Оп. 1. Спр. 227.
5. Держархів Хмельницької обл. Ф.Р. 6355. Оп. 1. Спр. 5.
6. Держархів Хмельницької обл. Ф.Р. 6355. Оп. 1. Спр. 25.
7. Є сьогодні – буде й майбуття. Кам'янець-Подільський, 2011. URL: <https://posek.km.ua/wp-content/uploads/2020/10/40-rokiv-koledzhu.pdf>.
8. Держархів Хмельницької обл. Ф.Р. 6355. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 13; Спр. 25.
9. Держархів Хмельницької обл. Ф.Р. 6355. Оп. 1. Спр. 127.
10. Держархів Хмельницької обл. Ф.Р. 6355. Оп. 1. Спр. 12.
11. Держархів Хмельницької обл. Ф.Р. 6355. Оп. 1. Спр. 58.
12. Держархів Хмельницької обл. Ф.Р. 6355. Оп. 1. Спр. 25.
13. Держархів Хмельницької обл. Ф.Р. 6355. Оп. 1. Спр. 127.

References:

1. Zabolotna T.V. (2013). Fedorov Oleksii Fedorovich. *Entsyklopediia istorii Ukrainy: u 10 t.* [Oleksiy Fedorovich Fedorov. Encyclopedia of the history of Ukraine: in 10 volumes]. Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. Kyiv: Nauk. dumka. T. 10: T–Ya. S. 278. [in Ukrainian].
2. Krymskyi V. (1971). *Novyi uchbovyi zaklad. Prapor Zhovtnia* – orhan Kamianets-Podilskoho miskoho i raionnoho komitetiv KP Ukrainy, Kamianets-Podilskoi miskoi i raionnoi rad deputativ trudiashchykh Khmelnytskoi oblasti [New educational institution. Banner of October – body of the Kamianets-Podilskyi city and district committees of the Communist Party of Ukraine, Kamianets-Podilskyi city and district councils of workers' deputies of the Khmelnytsky region]. 2 zhovtnia. № 156 (4677). S. 1. [in Ukrainian].
3. Derzharkhiv Khmelnytskoi obl. F.R. 6355. Op. 1. Spr. 1. [in Ukrainian].
4. Derzharkhiv Khmelnytskoi obl. F.R. 6355. Op. 1. Spr. 227. [in Ukrainian].
5. Derzharkhiv Khmelnytskoi obl. F.R. 6355. Op. 1. Spr. 5. [in Ukrainian].
6. Derzharkhiv Khmelnytskoi obl. F.R. 6355. Op. 1. Spr. 25. [in Ukrainian].
7. N.a. (2011). *Ie sohodennia – bude y maibuttia* [There is a present – there will be a future]. Kamianets-Podilskyi. Retrieved from: <https://posek.km.ua/wp-content/uploads/2020/10/40-rokiv-koledzhu.pdf> [in Ukrainian].
8. Derzharkhiv Khmelnytskoi obl. F.R. 6355. Op. 1. Spr. 1. Ark. 13; Spr. 25. [in Ukrainian].
9. Derzharkhiv Khmelnytskoi obl. F.R. 6355. Op. 1. Spr. 127. [in Ukrainian].
10. Derzharkhiv Khmelnytskoi obl. F.R. 6355. Op. 1. Spr. 12. [in Ukrainian].
11. Derzharkhiv Khmelnytskoi obl. F.R. 6355. Op. 1. Spr. 58. [in Ukrainian].
12. Derzharkhiv Khmelnytskoi obl. F.R. 6355. Op. 1. Spr. 25. [in Ukrainian].
13. Derzharkhiv Khmelnytskoi obl. F.R. 6355. Op. 1. Spr. 127. [in Ukrainian].